

YLÄ-VIEKSI KYLÄYHDISTYS RY

Niemenkyläntie 165
88730 Ylä-Vieksi
kylayhdistys@vieksi.fi

Kainuun ympäristökeskus
Kalliokatu 4
87100 Kajaani

Asia:

KUULUTUS VESIENHOITOSUUNNITELMAEHDOTUSTEN NÄHTÄVILLÄ
OLOSTA, Dnro KAI2008R3
<http://www.ymparisto.fi/default.asp?contentid=301132&lan=fi&clan=fi#a1>

Viitteet:

- Ehdotus Oulujoen - Iijoen vesienhoitoalueen vesienhoitosuunnitelmaksi vuoteen 2015 ("Suunnitelma"), Kainuun ympäristökeskus
- Ehdotus Oulujoen-Iijoen vesienhoitoalueen toimenpideohjelmaksi ("Ohjelma"), osa 1: Yleistä, LUONNOS 17.10.2008 ("Ohjelman osa 1"), Kainuun ympäristökeskus
- Ehdotus Oulujoen-Iijoen vesienhoitoalueen toimenpideohjelmaksi, osa 3: Oulujoen vesistö LUONNOS 17.10.2008 ("Ohjelman osa 3")

**ALOITE KOSKIEN EHDOTUSTA VESIENHOITOALUEEN
VESIENHOITOSUUNNITELMAKSI JA TOIMENPIDEOHJELMAKSI KAINUUSSA****Johdanto**

Ylä-Vieksin kyläyhdistys ry ("Yhdistys") on tyytyväinen viiteohjelmassa esitetystä vesienhoidon edistymisestä Kainuussa, mihin haluaa osaltaan vaikuttaa. Yhdistys esittää tässä aloitteessa mielipiteensä ja vaatimuksensa koskien Suunnitelmaa ja Ohjelmaa. Niihin molempiin otetaan kantaa, vaikka vain edellinen on kuulemisasiakirja.

Tässä aloitteessa rajoitetaan Vuosangan ampuma- ja harjoitusalueen ("Vuosanka") ja sen ympäristön vesiin. Ne ovat erityisen arvokkaita ja ovat jatkuvasti ja välittömästi erittäin uhattuja. Niiden huomioon ottamista Suunnitelmassa ja Ohjelmassa on pidettävä välttämättömänä vähintään tässä aloitteessa esitetyllä tavalla ja kattavuudella. Yhdistys katsoo Vuosangan vesien korostamisen perustelluksi myös siksi, että ne on otettava huomioon valmisteltavana olevassa Kainuun 1. vaihemaakuntakaavassa ja sen käynnistyneessä vaikutusten arvioinnissa.

Yhdistyksen toimialueen muihin vesiin liittyvät ongelmat ja tarpeelliset toimet ovat Yhdistyksen käsityksen mukaan valtaosin samantapaisia kuin monissa muissakin Suunnitelman alueen vesissä. Tyydytään toteamaan niistä maininnanomaisesti: Vesien rehevöityminen ja muu pilaantuminen, pohjavesien suojeleminen ja laatu (kylällämme on kunnallinen vesijohtoverkko) sekä aikaisemmasta vesirakentamisesta, uitosta ja kuivatuksesta aiheutuva ennallistamisen tarve ovat eräitä keskusteluissa esille nousseita asioita. Yhdistys esittää, että koskien jo suoritettujen ennallistamisen onnistuneisuus selvitetään ja ryhdytään tarpeellisiin toimenpiteisiin. Koskikalastajilta saadun tiedon mukaan esimerkiksi Pitkälänkosken yläosan möljän osittainen avaaminen on johtanut kahteen kuivana aikana möljän molempin puolin virtaavaan liian vähävetiseen uomaan, Louhikosken alaosan pohjarakenteiden purkamisesta on aiheutunut kivien kulkeutumista kosken alle penkereeksi siten, että kuivana aikana ei uomaa ole juurikaan jäljellä ja Hiidenkosken purettujen möljiä kivillä on tasattu kosken pohjan syvänteet ja tehty uoma tasaisen leveäksi.

Kuuleminen ja osallistumismahdollisuudet

Yhdistys on ollut tietoinen vuoden 2007 loppupuolella tapahtuneesta mielipiteiden keräämisestä Suunnitelmaa varten, se on tiennyt vesienhoitolaista jne., mutta joutuu toteamaan huomanneensa vasta nyt, kuulemisasiakirjoihin riittävästi perehdyttyään, kuinka merkityksellisestä hankkeesta Suunnitelmassa todella on kysymys.

Yhdistys katsoo kuulemisasiakirjoista luettavissa olevan perusteella, että vesienhoidon suunnittelussa on tarjottu periaatteessa riittävästi mahdollisuuksia osallistumiseen. Kuuleminen ei kuitenkaan ole sen kannalta toiminut käytännössä. Jo työn varhaisessa vaiheessa on suositeltu, sinänsä Yhdistyksen mielestä oikein, osallistumista suunnitteluun itselle läheiseksi koetun vesienhoidon yhteistyöryhmän tahon kautta. Miksi Yhdistys ei sitten ole osallistunut? Ongelmaksi on selvästikin muodostunut tiedonkulun puute yhteistyöryhmän tahojen ja kansalaisten välillä. Yhdistys ei ole tullut edes tietoiseksi yhteistyöryhmän olemassaolosta ennenkuin vasta tässä kuulemisvaiheessa.

Huomaamme, että yhteistyöryhmä on toiminut jo kolmisen vuotta. Kuhmon kaupungin edustaja on ollut alusta lähtien yhteistyöryhmässä mukana ja on osallistunut sen toimintaan kiittävästi. Kuhmon kaupunki olisi luonnollisesti ollut Yhdistykselle luonteva vaikuttamiskanava. Osallistuminen olisi nähtävästi edellyttänyt Yhdistykseltä enemmän tiedon hakua ja aktiivisuutta. Mutta kun ei voitane kiistää, etteikö Yhdistys olisi ollut viimeiset lähes kolme vuotta peräti erinomaisen aktiivinen mitä tulee Vuosankaan ja sen vesiin. Näinollen, kun Yhdistys ei ole vesienhoidon suunnittelusta sen alkuvaiheissa tiennyt eikä sen täyttä merkitystä myöhemmässä vaiheessa oivaltanut, katsoo se tiedottamisen siltä osin epäonnistuneen. Vuosia osallistumisaikaa on mennyt Yhdistykseltä ohi ja kuultavina ovat jo sangen pitkälle hahmotellut Suunnitelma ja Ohjelma, olkootkin vielä luonnoksia.

Yhteistyöryhmän koostumus on Yhdistyksen mielestä liian virkamies- ja yrityspainotteinen. Viranhaltijoita taitaa olla 11 ja yritysedustajiksi katsottavilla on ryhmässä peräti 13 paikkaa. Ruohonjuuritason alhaalta ylöspäin toimivat kansalaisjärjestöt tai -yhdistykset puuttuvat siitä jokseenkin tyystin, eivätkä harvat osallistuneet ole Vuosangan vesiin kohdistuvaa uhkaa esille ottaneet. Useat työryhmän tahot ovat myös osallistuneet Kainuun maakuntakaavan valmistelussa ala-arvoisesti onnistuneeseen¹ vaikutusten arviointityöryhmän toimintaan, missä siinäkin Vuosangan vedet ohitettiin. Yhdistyksellä on aihetta vaatia, että sen nimeämä edustaja voi osallistua jatkossa vesienhoidon yhteistyöryhmän toimintaan.

Ryhmää koottaessa ja matkankin varrella olisi ollut suureksi hyödyksi kuulla erityisesti kyläyhdistyksiä niiden halukkuudesta ja perusteista osallistua työhön. Yhteistyöryhmän kokouspöytäkirjoista ilmenee, että kyläyhdistyksiä on kokouksissa esitettykin. Jotenkin se ei vain ole toteutunut. Heti aluksi olisi tullut varmistua, että kyläyhdistykset tulevat riittävän tietoisiksi hankkeesta voidakseen esittää halutessaan osallistumistaan. Kyläyhdistykset ovat näin kauaskantoisen tyyppisen ja maan joka kolkkaan ja vesilämpäreeseen yltävän hankkeen tiedottamisessa Yhdistyksen mielestä avainasemassa. Niillä on mahdollisuus toiminta-alueillaan täsmätiedottamiseen, ne usein tuntevat parhaiten kansalaisia askarruttavat ongelmat ja kehittämistarpeet toiminta-alueillaan, parhaimmillaan peräti yksittäisten kansalaisten tasolla, ja niitä on kansalaisten varmastikin helpompi lähestyä kuin viranomaisia. On pelättävissä, ettei kansalaisia ole tavoitettu aktivoitumaan riittävästi lehti-ilmoituksilla, ei perusteellisillakaan netissä julkaistuilla raporteilla, niin hyödyllisiä kuin ne ovatkin, eikä virallisilla kuulemismenettelyillä.

Yhdistys on osallistunut vuosina 2007-2008 lukuisiin tilaisuuksiin esittäen niissä huolensa Vuosangan vesistä. Kuulijakunnassa on ollut useimmiten suuri joukko vesienhoidon yhteistyöryhmän eri tahoja, mukaanlukien Kainuun ympäristökeskus, joita edustamassa on ollut yhteistyöryhmään nimettyjä henkilöitä. Kertaakaan ei heistä kukaan ole katsonut tarpeelliseksi ehdottaa Yhdistykselle vaikuttamista yhteistyöryhmän kautta.

¹ Työn laatu on tarkistettavissa työryhmän kokousmuistioista.

Vuosangan vesien käsittely eri prosesseissa

Vuosangan vedet ovat jo mukana olennaisena aiheena Yhdistyksen toimesta alkaneissa useissa oikeus- ja muissa prosesseissa, mikä viittaa siihen, että Vuosangan vesienhoidossa on paljon kehittämisen varaa. Erinomaista on, että Suunnitelmassa tulevat Vuosangan meneillään olevat erilliset ja keskeneräiset vesiin liittyvät kysymykset nähtävästi tarkasteltua yhtenä kokonaisuutena.

Yhdistys on valittanut kahdesta Kainuun ympäristökeskuksen 4.4.2008 antamasta Vuosankaa koskevasta päätöksestä Vaasan hallinto-oikeuteen. Toinen päätöksistä koskee ympäristöluvan tarvetta toiminnalle kokonaisuutena ja toinen ympäristöluvan tarvetta Vuosangan Jussinlampien kaatopaikalle.

Yhdistys on kannellut oikeuskanslerille Metsähallituksen menettelyistä Vuosangassa. Eräs keskeisesti kantelussa esille nostettu asia on Vuosangan vesien pilaaminen ja pienvesien luonnontilaisuuden vaarantaminen. Vaikka oikeuskansleri on katsonut asian vanhentuneeksi, tulee siinä esitetyt vaikutukset ottaa kumulatiivisesti ja synergisesti huomioon Yhdistyksen vaatimassa Vuosangan YVA:ssa.

Yhdistys on kannellut eduskunnan oikeusasiamiehelle muun muassa Kainuun Prikaatin menettelyistä Vuosangan vesien ollessa keskeisesti esillä.

Yhdistys on tuonut Vuosangan pienvesien hälyttävän tilanteen esille valituksessaan Kainuun maakuntakaavan hyväksymisestä.

Tässä vesienhoitoa koskevassa aloitteessa esitettyjä tietoja ja kantoja ei ole kaikissa tapauksissa lähemmin perusteltu, sillä perusteet ilmenevät ja ovat tarkistettavissa asian yhteydessä kulloinkin mainittujen prosessien asiakirjoista ja ne mielellään esitetään pyydettyäessä.

SEURANTA JA TOIMENPITEET

Vuosangan vedet

Yhdistyksen näkemyksen mukaan tulee puolustusvoimien Vuosangan toiminnalle kokonaisuutena olla ympäristöluva. Siinä tarkoituksessa teki Yhdistys vireillepanon syksyllä 2006 Kainuun ympäristökeskukselle. Tämä antoi 4.4.2008 Yhdistyksen tekemän vireillepanon johdosta päätöksen, jonka mukaan *"puolustusvoimien ei tarvitse hakea Vuosangan ampuma- ja harjoitusalueen toiminnalle kokonaisuutena ympäristölupaa"*. Päätöksessä ei tarkasteltu Vuosangan vesien ja vesistöjen mahdollista pilaantumista, ei pienvesien luonnontilaisuuden vaarantumista eikä ekologisia vaikutuksia.

Yhdistyksen toiminta-alueella olevat vedet on esitetty kuulemisasiakirjoissa hyvinä. Niin varmasti onkin, kun tapahtunut yleinen rehevöityminen ja eräitä pistemäisiä ongelmia jätetään pois ja varsinkin jätetään huomioon ottamatta Vuosangassa olevan Euroopan Unionin kenties pienvesirikkaimman (jäljempänä pidetään ykkösasemaa toteen näytettynä) vesistösystemin aloitettu tuhoaminen.

Yhdistys on esittänyt lukuisissa yhteyksissä käsityksensä Vuosangan lampialueen erityisasemasta Euroopan Unionin vesistösystemien joukossa. Valitettavasti eivät viranomaiset ole vielä ottaneet kantaa väitteen todenperäisyyteen. Mikäli väitettä ei voida oikopäätä kumota, on asia ilman muuta selvitettävä. Tehtävä kuuluu selvästi viranomaisille, joilla on siihen tarvittavat resurssit ja tietokannat. Niinpä Yhdistys esittää tässä yhteydessä vaatimuksen Kainuun ympäristökeskukselle selvittää viipymättä, onko sen toimialueella Vuosangassa Yhdistyksen väittämät ominaisuudet omaava ja siten väitetyn arvokas pienvesisysteemi.

Vuosangan ylängön sadat latvavedet valuvat kaikkiin ilmansuuntiin useisiin vesistöihin. Vuosangan lampialueen kaikkein arvokkain osa ja alueita sen ympäriltä on jätetty noin 5 000 hehtaarin laajuudelta ojitamatta. Mainittavia metsän uudistamistoimenpiteitä ei siellä ole tehty. Puolustusvoimien Vuosangan maalialueella aiheuttama jälki saattaa olla paikoitellen karmean näköistä, mutta Vuosangan vaarantuneet pienvedet reuna- ja vaikutusalueineen ovat, vielä, luonnontilaisia, lähes sellaisiksi katsottavia tai huonoimmillaankin nopeasti luonnontilaisiksi palautuvia. Kainuun ympäristökeskuksen lausunnossa KAI-2007-L-191 27.2.2008 asiassa YM/5711/2007 on todettu, että sen *"käsityksen mukaan alueelle tulee kehittymään luonnontilaiset metsät niiltä osin kuin niitä ei raivata tai hakata"* ja, että *"suot ovat säilyneet luonnontilassa"*. Puolustusvoimien toiminnan vaikutukset alueen vesitalouteen ovat viranomaistietojen mukaan jääneet vähäisiksi, ainakin toistaiseksi. Pienvesien vedenkorkeudet alueella ovat luonnontilaisia.

Vuosangan maalialueen keskinen ja läntinen osa lähiympäristöineen on Euroopan Unionin arvokkain pienvesien alue, varsinkin kun arvoiksi katsotaan vesien lukumäärä, vesien monipuolisuus, edustavuus kokonaisuutena, luonnonkauneus yms. arvot. Alueen lampien (esimerkiksi luontotyyppi 3160, suojelutason kokonaisarvio² = U1= epäsuotuisa-riittämätön), alueen järviä ja lampia yhdistävien pikkujokien ja -purojen (luontotyyppi 3260, suojelutason kokonaisarvio = U2+ = epäsuotuisa-huono-paraneva) sekä lähteiden ja lähdesoiden (luontotyyppi 7160, suojelutason kokonaisarvio = U2 = epäsuotuisa-huono) yhteinen lukumäärä nousee suuruusluokkaan vähintään noin 400 kappaletta.

Alueen vesien ekologiaa arvoja on tutkittu Ohjelman osassa 1 selostetussa pienvesien inventoinnissa, mutta vain alueen länsiosassa Sutisenjärven-Lauttasen alueella. Inventointia ei ulotettu Lauttajärven itäpuoliselle alueelle, jolla jo tuolloin oli, niinkuin vielä nytkin ja hamaan tulevaisuuteen on, Vuosangan lampialueen pienvesirikkain osa. Aivan vesistön läntisintä osaa ja ehkä joitain idempänä sijaitsevien suojeltujen aluesirpaleiden osia lukuunottamatta ovat inventoidunkin alueen vedet välittömässä vaarassa vaarantua ja niiden elämistön elinolot häiriintyä.

Vaikka Suunnitelma kattaa laajan alueen eikä kaikkia erityiskysymyksiä siihen varmastikaan ole mahdollista sisällyttää, katsoo Yhdistys Vuosangan vesien erillistarkastelun siinä olevan välttämätöntä. Vuosangassa on kyse hyvin erityisestä alueesta, siellä tapahtuva toiminta on erityistä ja laajaa, toimija on erityinen ja toiminnasta aiheutuvat vesistövaikutukset ovat huomattavat ja moninaiset eikä niitä ole edes yritetty tähän saakka selvittää. YSL:ssa tarkoitettu toiminnanharjoittaja Vuosangassa on lain voimaantulosta saakka ollut ja on edelleen Kainuun Prikaati. Kuitenkin vielä 22.4.2008 katsoi KaiPr eräässä lausunnossaan, ettei se toiminnanharjoittaja ole. Seuraavana päivänä vahvisti Pohjoisen Sotilasläänin Esikunta Yhdistykselle, että KaiPr on toiminnanharjoittaja.

Vuosangan pienvedet

Puolustusvoimien Vuosangassa harjoittaman toiminnan eräitä erityisominaisuuksia ovat:

- Ammutaan raskailla aseilla (räjähdysaineiden kaikkia vaikutuksia ei tunneta).
- Ammuttavien raskaiden aseiden kranaattien lukumäärä on yli 4 000 kappaletta³ ja yhteismassa useita kymmeniä tonneja / vuosi.
- Räjähdyksistä leviää maastoon ja vesiin vuosittain tuhansia tonneja orgaanista (palanutta ja palamatonta) ja epäorgaanista ainetta kaasuihin, savuna, pölynä tai muuten hienorakeisessa muodossa sekä kranaatteja ja niiden sirpaleita. Rimpisuon soidensuojelualueelle ja sillä

2 Suomen raportissa EU:n komissiolle luontodirektiivin toimeenpanosta kaudelta 2001-2006.

3 Akukon Oy, Vuosangan ympäristömeluselvitys, 2008

oleviin pienvesiin leviää ilmeisesti runsaasti raskaiden aseiden ammus- ja sirpalepäästöjä⁴.

- Ammutaan vesien laatua heikentäen lukuisiin alueella oleviin pienvesiin⁵, joiden luontoarvoja ei ole riittävästi selvitetty. Esimerkiksi alueen purotaimen-raakku -tilannetta ei nähtävästi riittävästi tunneta. Iskemät vesiin aiheuttavat voimakkaita painevaikutuksia, mikä ei voi olla vaikuttamatta vesieliöstöön⁶ (Liite1_raakku_210409.pdf).
- Vesiin todistetusti osuvat kranaatit saattavat räjähtää vasta osuessaan pohjalietteen alla olevaan kiinteään maaperään, mistä ei voi olla aiheutumatta kielletty pohjan laadun muutos⁷.
- Kaikki Vuosangan raskaiden aseiden maalit ovat Vuosangan lampialueella, jonka vesiin kohdistuu siten erittäin voimakkaita paine- ja värinävaikutuksia silloinkin kun ei ammuta itse vesiin.

Ohjelman osan 3 kohdan 3.3 mukaan, sivu 28, on Kainuussa tarkoitus tarkastaa pienvesi-inventoinnissa arvokkaiksi määritettyjen kohteiden säilyminen. On välttämätöntä tehdä tarkastus kiireellisenä Vuosangassa ja se tulee tehdä aiemmin inventoitujen vesien alueen lisäksi koko Vuosangan maalialueella ja sen ympäristöön ulottuvalla lampialueen osalla. Ohjelman osan 3 kohdan 5.8.2 ehdotukseen lisätoimenpiteiksi, sivu 70, tulee sisällyttää Vuosangan pienvesien suojelutilanteen selvittäminen riittäväällä otannalla.

Omaksi pienvesityypikseen on luettava Vuosangassa hyvin pienellä alueella oleva pienvesikokonaisuus, jossa pienten korkeuserojen vesistösystemi koostuu muutamasta isommasta järvestä, lähes sadasta enintään yhden hehtaarin ja yli sadasta yli yhden hehtaarin laajuudesta lammesta, lukuisista lähteistä⁸, hyvin suuresta määrästä monimuotoisia pieniä jokia, puroja, noroja ja piilopuroja, kosteikoista sekä vesien reuna- ja vaikutusalueista. Jos erityiseksi pienvesityypiksi lukeminen ei jostain pakottavasta syystä olisi mahdollista, tulee alue muutoin nimetä erityiseksi alueeksi, jota tarkastellaan useiden satojen pienvesien erillistarkastelujen ohella kokonaisuutena.

Suunnitelmassa esitetty kartta (Kuva 9.2.1. Oulujoen - liojen vesienhoitoalueen pintavesien ekologinen tila.) sivulla 89 viittaa siihen, että Vuosangan vesistä on tutkittua tietoa Hoikanjärvi-Sutisenjärvi -reitiltä, mutta ei muualta. Ohjelman osassa 3 sivulla 40 on puolestaan esitetty nykykäytännön mukaisten toimenpiteiden riittävän Hoikanjärvi-Sutisenjärvi -reitillä (Taulukko 11. Nykykäytännön mukaisten toimenpiteiden riittävyys Hyrynsalmen reitin vesimuodostumien tilatavoitteiden kannalta.). Se on erinomainen tieto, mikäli se edelleen pätee. Yhdistys ehdottaa kuitenkin nykykäytännön mukaisten toimenpiteiden riittävyyden tarkistusarviointia reitillä tässä aloitteessa esitettyjen seikkojen perusteella. Mutta muutoin on Vuosangan vesistä tiedettävä paljon tähänastista enemmän, ettei tulnaisi laiminlyömään heti mainituista järvistä itään päin olevaa Vuosangan maalialueen osaa, jolla on Euroopan Unionin tihein lampikeskittymä (rajauksesta riippuen noin 60-100 lampea pienellä alueella), ja jolla sijaitsevat puolustusvoimien raskaiden aseiden maalit.

Suunnitelman sivulla 94 (9.2.3) esitetyllä tavalla on Vuosangan lampialue nimettävä erityiseksi alueeksi.

4 Ks. kantelu Metsähallituksen menettelystä: <http://www.vieksi.fi/MH-kantelu.html>

5 Esimerkinomainen ammunnan tulos Yli-Salmisella: <http://kansalaisen.karttapaikka.fi/kartanhaku/osoitehaku.html?cx=4450837&cy=7142770&scale=2000&tool=siirra&mode=orto&lang=FI>

6 ScienceDaily (Mar. 13, 2009) — Anthropogenic, or human generated, sounds have the potential to significantly affect the lives of aquatic animals - from the individual animal's well-being, right through to its reproduction, migration and even survival of the species.
Wiley - Blackwell. "Human-generated Sounds May Be Killing Fish." ScienceDaily 13 March 2009. 14 March 2009 <http://www.sciencedaily.com/releases/2009/03/090312093658.htm>

7 Vesilaki 1 luku 15 § 3 momentti

8 Muun muassa kohteet numero 79 selvityksessä "Kainuun luonnonsuojelullisesti arvokkaat pienvedet, Vesi- ja ympäristöhallituksen monistesarja, Nro 531, 1994"

Suunnitelmassa sivulla 89 (Kuva 10.3.1. Vesimuodostumat, joissa tarvitaan toimenpiteitä tavoitetilan saavuttamiseksi tai ylläpitämiseksi.) tulee ottaa huomioon, että Vuosangan vesien suhteen tarvitaan erityisiä, nopeita, monipuolisia ja tehokkaita toimenpiteitä tavoitetilan ylläpitämiseksi, ja joissain vesissä jo alkaneen pilaantumisen ja luonnontilaisuuden vaarantumisen takia tavoitetilan saavuttamiseksi.

Ohjelman osassa 1 sivulla 62 (8.5.1 Nykykäytännön mukaiset toimenpiteet, *Poikkeuslupa suojeltavien pienvesityyppien alueilla*) on selostettu poikkeuslupan saannin edellytyksiä, kun aiotaan vaarantaa enintään yhden hehtaarin laajuisen järven tai lammen luonnontilaisuutta. Ratkaisevaa luvansaannissa ovat hankkeen vaikutukset. Kyseisen pienvesityypin suojelutavoitteet eivät saa "huomattavasti" vaarantua. Edellä on jo esitetty, että Vuosangan pienvesien muodostama kokonaisuus on luettava erityiseksi tyypikseen. Yhdistys katsoo osoitetuksi, että Vuosangassa on vaarannettu kymmenien lampien, purojen, lähteiden, norojen ja Lauttajärven luonnontilaisuutta ilman tarvittavaa poikkeuslupaa, eli lainvastaisesti. On selvää, ettei ole laillista perustetta jättää poikkeuslupaa hakematta eikä sen hakemista edellyttämättä, mikäli vesien vaarantamistoimintaa aiotaan jatkaa.

Kohdassa on jatkettu toteamalla, ettei Pohjois-Pohjanmaalla ole selvitetty vesilaisissa suojeltujen pienvesien suojelutilannetta ja että muualla tehtyjen selvitysten mukaan ko. pienvesien suojelun huomioon ottamisessa on selvästi kehittämistarvetta. Vuosangassa selvitysten tarve on huutava. On korostettava, että puolustusvoimia ovat koskeneet jo 1990 -luvun alusta lähtien jokseenkin samat ympäristön-, vesien- ja luonnonsuojeluvaihtoehdot kuin kaikkia muitakin tahoja.

Pienvesien suojelutilanteen selvittämistä ensimmäiseksi on pidetty samassa Ohjelman osan 1 kohdassa tärkeänä. Yhdistys esittää selvitystyön aloittamista sieltä, missä hyvin suuri määrä pienvesiä on välittömästi uhattuina, eli Vuosangasta. Kaikki mahdollisesti vaarantuneet ja vaarantuvat Vuosangan pienvedet tulee tyypitellä viivyttämättä. Vuosangan vesimuodostumille ja vesistöille tulee lisäksi esittää alueellisesti tärkeitä toimenpiteitä, jotta vesikokonaisuuden arvo Euroopan Unionin tiheimpänä lampikeskittymänä tulisi asianmukaisesti huomioon otetuksi.

Nähtävästi viimeistään toimenpideohjelmalla tulee Vuosangan vesien hyvä tila turvatuksi vuoteen 2015 mennessä - mikäli ohjelman tavoitteet toteutetaan. Jotta siihen voitaisiin päästä, toimenpiteillä on jo kiire. Eivät Ylä-Vieksi, Kainuu eikä Suomikaan ansaitse häpeätahraa, jota Suunnitelman kartoissa merkitsisi yhtenäisen vihreän värin ja paikoittaisen sinen keskellä Vuosangan vesien räikeä puna.

Pintavesien ekologinen luokittelu tulee ulottaa Vuosangan lampialueelle saakka Suunnitelman sivulla 88 (9.2.1 Joet, järvet ja rannikkovedet) esitetyllä tavalla. On välttämätöntä tietää Euroopan Unionin lampirikkaaimman kohteen pintavesien tila. Edellä kohdassa *Vuosangan vesien käsittely eri prosesseissa* mainittujen prosessien asiakirjoista ilmenee, että Vuosangan vesien ekologinen luokka on parhaimmillaankin epävarma.

Yhdistys pyytää poistamaan Suunnitelmasta sivulta 130 (11.2.4 Metsätalous, Säädökset) seuraavasta yhteydestä sanan "*luonnontilaisen*", jota ei vesilain 15 a §:stä ilmenne, ja lisäämään selvyuden vuoksi lauseen loppuun kyseisen 1. momentin loppuosan "*riippumatta siitä, aiheutuisiko siitä [vesilain] 15 §:ssä tarkoitettu seuraus.*":

"Toimenpide, joka vaarantaa enintään kymmenen hehtaarin suuruisen fladan tai kluuvijärven taikka muualla kuin Lapin läänissä enintään yhden hehtaarin suuruisen luonnontilaisen lammen tai järven, pienuoman (noron) tai lähteen säilymisen luonnontilaisena, on vesilain mukaan kielletty."

Vuosangan jätevedet, jätteet ja puhdistustarve

Vuosangan toimintoja ei ehkä ole otettu huomioon Suunnitelman sivuilla 55 ja 56 esitetyissä kartoissa (Kuva 6.1.1. Kokonaisfosforikuormitus Oulujoen - lijoen vesienhoitoalueella. ja Kuva 6.1.2. Kokonaistypikuormitus Oulujoen - lijoen vesienhoitoalueella.). Vuosangan puhdistamokohtainen asukasvastineluku saattaa olla joissain kohteissa huomattavan korkea. Enimmillään alueella on jopa tuhansia "asukkaita", joiden keskimääräistä suurempi koko ja fyysisesti raskaat tehtävät saattavat merkitä huomattavasti tavanomaista suurempaa puhdistamokuormitusta henkeä kohti. Yhteiskuormitus saattaa nousta huomattavaksi, vaikka alueella onkin nähtävästi toteutettu hankkeita tilanteen parantamiseksi. Alueen latvavesien herkkien ekosysteemien pilaantumista saattaa aiheutua vähäisestäkin jätevesien johtamisesta tai riittämättömästä puhdistamisesta (huom: mm. raakku, Liite 1). Yhdistys ei ole tietoinen, että asukasvastineluvun tai vähäisemmänkin jätevesien johtamisen aiheuttaman vesistön pilaantumisvaaran perusteella mahdollisesti edellytettävää ympäristölupaa Vuosangan jätevesien puhdistukselle olisi haettu. Yhdistys esittää tässä yhteydessä, että Kainuun ympäristökeskus selvittää luvantarpeen viipymättä.

Vuosankaan ei ole osoitettu kohonnutta hajakuormitusta. Yhdistykselle tuntemattomasta syystä sitä on esitetty välittömästi Vuosangan itäpuolella olevaan Mustinjärven-Kellojärven maastoon. Kohonneena esitetyn hajakuormituksen alueella on vain muutamia taloja ja Yhdistyksen tiedon mukaan erittäin vähän mitään muutakaan kuormittavaa toimeliaisuutta. Yhdistys esittää asian tarkistamista.

Suunnitelman sivulla 107 (Kuva 10.3.1. Vesimuodostumat, joissa tarvitaan toimenpiteitä tavoitetilan saavuttamiseksi tai ylläpitämiseksi.) on esitetty nykyisten toimenpiteiden riittävän myös Vuosangan Jussinlampien alueella olevien alle 1 hehtaarin laajuisten lampien vesien hyvän laadun turvaamiseksi, vaikka niistä ylimmän rannalla on luvaton kaatopaikka. Sen läjityshistoriaa ei tunneta. Aivan lampien rannoille vesirajaa myöten (ja lampiin ?) on ammuttu (ammutaan ?) raskailta aseilla. Kaatopaikka-asiassa on mitä ilmeisimmin rikottu muun muassa jätelakia. Ei ole voitu sulkea pois edes mahdollisuutta, ettei kaatopaikkaan ole läjitetty ongelmajätteitä. Kaatopaikkalammen vedet valuvat Lauttajärven-Hiisijärven purotaimen-raakku -vesistöön. Kaatopaikan puhdistustarpeesta on esitetty enemmän edempänä mainitussa Vaasan hallinto-oikeuden valitusasiassa.

Ehkä vielä kaatopaikkaakin merkittävämpi kysymys on mahdollinen Vuosangan lampien käyttäminen Kainuun Prikaatin (ja muiden joukko-osastojen?) ongelmajätteiden hautapaikkoina 1960 -luvulta lähtien. Ylä-Vieksillä on kuultu lampien uintikielloista, lampien pohjassa havaituista erilaisista suuristakin kappaleista ja kaivojen käyttökielloista. Tiedot ovat varmentamattomia, mutta kuivalla maalla nähtävissä oleva menon perusteella ne selvästi puoltavat vesien tutkimista. Puolustusvoimat on todennut tutkineensa vain saunojen rantojen pintavesiä ja todenneensa ne uimakelpoisiksi. Lienee luultavaa, että jos ongelma- tai muitakaan jätteitä olisi joihinkin lampiin upotettu, ei sellaisten vesien rannoille olisi saunoja rakennettu - ja päinvastoin.

Maa-ainesten otto

Suunnitelmassa sivulla 62 (Kuva 6.1.4. Maa-ainesten ottoalueet Oulujoen - lijoen vesienhoitoalueella (MOTTO-rekisteri 2006).) on nähtävästi esitetty maa-ainesten ottokohteena Morenia Oy:n kohde "Lauttajärvi Sr". Sen lopputarkastuksen on Kuhmon kaupunki suorittanut vuonna 2006 maa-ainesluvan haltijan aloitteesta, joten sen ei olisi tullut ottokohde enää myöhemmin olla. Kuitenkin vielä vuonna 2008 on kohteesta otettu tuhansia kuutiometrejä maa-aineksia ilmoittamatta siitä Kuhmon kaupungille. Lauttajärvi Sr rajoittuu alle hehtaarin laajuisen lammen välittömälle ranta-alueelle. Saman kankaan länsipuolella Salmisenpuron lähellä on yksi erittäin arvokkaista niin sanotuista Lauttajärven lähteistä, joka on kyläläistiedon mukaan kuivumaan päin.

Kalankasvatus

Yhdistys ehdottaa Suunnitelman sivulle 122 kalankasvatuslaitoksia koskevaksi lisätoimenpiteeksi velvoitetta ennallistaa käytöstä poistetut luontoa, ympäristöä tai maisemaa pilaavat kalankasvatuslaitoskohteet. Esimerkkinä mainittakoon kylän keskellä Ylä-Vieksillä Hiidenkosken varressa sijaitseva käytöstä poistettu kalankasvatuslaitos. Se on ollut jo kymmenisen vuotta toimimattomana ja kyläläisten ja matkailijoiden silmätikkuna.

Vuosangan pohjavedet

Suunnitelmassa sivulla 72 (Kuva 6.4.2. Maaperän tilan tietojärjestelmän kohteet Oulujoen - ljoen vesienhoitoalueen pohjavesialueilla (tilanne 3/2008).) näytetään esitetyn Tulikankaalla sijaitseva metsästysseurojen ampumarata merkinnällä "Arvioitava tai puhdistettava". Siellä joutuu maaperään ilmeisesti muutamia kilogrammoja metalleja vuosittain. Mikäli tämä kohde edellyttää kyseistä merkintää, edellyttävät sitä moninverroin enemmän puolustusvoimien kohde pohjavesialueella Joronjärvellä vain noin kilometrin päässä mainitusta radasta länteen, lukuisat pienikaliiberisten aseiden kohdistusradat ja muut maalit, jotka on Vuosangan johtosäännössä kiinteiksi maalirakenteiksi nimetty sekä alueet, joille päätyy raskaiden aseiden ammunnoissa monituhattokertainen määrä metallia Tulikankaan radan päästöihin verrattuna ja lisäksi kymmeniä tonneja räjähdysainepäästöjä.

Tulikankaalla Joronjärven maastossa ja alueen eteläisissä osissa on raskaiden aseiden tuliasemia perustettu II-III luokan pohjavesialueille. Joronjärvellä on pohjavesialueelle ja pienvesien ja Joronharjun äärelle rakennettu lisäksi taajamasodankäynnin harjoituksia varten kulissikylä. Ampumatoimintaa harjoitetaan laajalla alueella maastossa, joten haitallisten aineiden poistaminen on käytännössä mahdoton tehtävä, vaikka haluakin olisi. Joronjärvi oli, ennen hakkuita, monine alle hehtaarin suuruisine lampineen ja muine pienvesineen erityisen luonnonkaunis Joronsärkän harjualue (luontotyyppi 9060, suojelutason kokonaisarvio = U2- = epäsuotuisa-huono-heikkenevä), ja se sellaiseksi palautuu, kunhan sen annetaan ennallistua toiminnan jäljiltä.

Vesien käyttö

Suunnitelmassa sivulla 77 (7.1 Vesien käyttötarkoitusten taloudellinen merkittävyys) tulee ottaa huomioon, että Vuosangan vesien turvaamiseksi suunniteltavat toimenpiteet ovat johtamassa vesistön eri käyttötarkoitusten vastakkainasetteluun, ainakin jos puolustusvoimat pitää kiinni maalialueen keskilohkon ja sen vesistön (reuna- ja vaikutusalueineen) käytöstä tykistön maalien alueena.

Puolustusvoimien toiminta Vuosangan lampialueella edellyttää vesien käytön taloudellisen merkittävyyden huomioon ottamista toimenpiteiden suunnittelussa, koska suunnitellut toimenpiteet ovat johtamassa vesienhoidon ja vesien käyttötarkoituksen tai vesistön eri käyttötarkoitusten vastakkainasetteluun. Arviointi on tehtävä tapauskohtaisesti.

Yhdistyksen mielestä sen ei ole tarpeen hahmotella vaihtoehtoisia Vuosangan vesien käyttömuotoja sen pidemmälle. Riittää muistuttaa alueen vesien arvosta Euroopan Unionin mitassa. Yhdistys katsoo olevan riittävän perusteltua suojella vähintään arvokkain osa Vuosangan pienvesialueesta luonnonsuojelulain nojalla. Lisäksi muun muassa kalastus, metsästys, matkailu, tutkimus jne. tulevat hakematta mieleen. Vuosangan olemassa oleva rakennuskanta lisää vaihtoehtoisia käyttömahdollisuuksia suuresti. Pelkästään jo edellä mainittuja toimintoja ajatellen ei Vuosangassa juuri turhia tai vääränlaisia rakennuksia ole.

Seurantapaikat ja -toimenpiteet

Suunnitelmassa sivulla 82 (Kuva 8.1.1. Oulujoen - lijoen vesienhoitoalueen pintavesien seurantapaikat (2007).) esitettyjen seurantapaikkojen lisäksi tulisi perustaa seurantapaikka Vuosankaan sopivaksi katsottuun paikkaan tai paikkoihin. Ongelmallista saattaa seurannan kannalta olla, että vedet valuvat Vuosangan ylängöltä kaikkiin ilmansuuntiin useisiin vesistöihin, mikä erityispiirteenä toisaalta selvästi puoltaa seurannan järjestämistä. Seurannan tarvetta lisäävät Metsähallituksen toimesta alueella selvästi YVAL:n vastaisesti suoritettut suurhakuut, joissa puusto on poistettu YVAA:ssa tarkoitettusti pysyvästi vähintään noin 750-1000 hehtaarin laajuiselta alueelta, mikä on osoitettu edellä sivulla 4 mainitussa kantelussa Metsähallituksen menettelystä. Tarkoituksena oli valmistella noin 3400 hehtaarin laajuinen maalialue. Toimenpiteiden vaikutuksia ei ole tutkittu. Alueen maaperää (maalla ja vesien pohjassa) muokataan ampumatoiminnalla voimakkaasti ja levitetään päästöjä (ainetta, melua, tärinää ja painetta) laajalle alueelle ilman vaikutusten arviointia, vaarannetaan pienvesien luonnontilaisuutta ja aiheutetaan muita kuin YSL:n 3 §:ssä tarkoitettuja pohjan laadun muutoksia.

On selvää, että Vuosangassa on vesien tilaa seurattava perus-, toiminnallisella ja tutkinnallisella seurannalla. Muutoin on toiveajattelua "tietää" Vuosangan vesien ekologinen ja kemiallinen tila.

Metsätalous

Suunnitelman sivulla 130 (11.2.4, Metsätalous, Säädökset) on syytä tuoda esille YVA -asetuksessa tarkoitettu puuston poisto pysyvästi yli 200 hehtaarin laajuiselta alueelta.

Kohdassa tulee huomioida myös metsäojittamiseen rinnastettava toiminta, kuten Vuosangassa harjoitettu kymmenien pienvesien luonnontilaisuuden vaarantaminen ampumalla niiden rannoille, niitä reunustaville soille sekä muille reuna- ja vaikutusalueille.

Yhdistys ei ole tietoinen, että Kainuun metsäkeskus tai muukaan iso toimija olisi seurannut Vuosangassa vesiensuojelun toteutumista luontolaadun seurantatarkastuksilla Suunnitelman sivulla 130 kohdassa *Vesiensuojeluohjeet* esitetyn mukaisesti. Asiaan on syytä ottaa Suunnitelmassa kantaa, sillä ainutlaatuisen pienvesirikkaassa Vuosangassa on sanottu toteutetun Pohjoismaiden suurimmat hakkuut 2000 -luvun alussa.

Ohjelman osassa 1 sivulla 23 (3.3.2, Metsätalous) on syytä ottaa huomioon erityisen tyyppisen ihmistoiminnan aiheuttamat vaikutukset Vuosangan latvavesissä ja se, ettei Vuosangassa ole ongelmana uomien, virtaamien ja vedenkorkeuksien muuttaminen, veden suuri kiintoainepitoisuus ja mm. eroosiosta johtuva uomien liettyminen. Vuosangan vesien tilanne ja uhkat poikkeavat siis täysin tyyppillisten latvavesien ongelmista.

Ehdotukset lisätoimenpiteiksi

Suunnitelman sivulle 132 (11.2.4 Metsätalous, Ehdotukset lisätoimenpiteiksi) ehdotetaan lisättäväksi, että vaikutuksille herkät latvavesistöt ja vesistöä pienemmät pienvedet ovat keskeisiä muidenkin alojen kuin metsätalouden haitallisten vaikutusten ehkäisyssä. Vuosangassa on kyse latvavesistä, myös vesistöä pienemmistä pienvesistä ja siellä metsätaloutta huomattavasti merkittävämpiä haitallisia vaikutuksia aiheuttaa puolustusvoimien toiminta.

Suunnitelman sivulla 133 on todettu, että *"Erityisesti suojeltavan jokihelmisimpukan esiintymisalueilla metsätalous on keskeinen elinympäristöön vaikuttava tekijä. Tarvitaan toisaalta raakkujen suojelun ja toisaalta niitä keskeisesti uhkaavien kunnostusojitusten yhteensovittamista."* Kohtaan tulee lisätä merkittävänä muuna uhkana puolustusvoimien toiminnallaan aiheuttama vesien laadun heikentyminen Vuosangassa. Ainakin Sutisenjoki ja Lauttajoki ovat Vuosangassa

purotaimenvesiä. Kyläläistiedon mukaan purotaimenia on myös Hoikanjoessa. Salmisenjoen ja -puron tilanne on nähtävästi tutkimatta. Se on kiireellisesti tehtävä, sillä kyseinen vesistöosuus on ehkä Vuosangan vaarantunein. Kyläläistietojen mukaan on Vuosangasta tavattu uhanalaisia ja erityisesti suojeltavia raakkuja (Liite 1). Sekä lajin että luontotyypin suojelutason parantamiseksi tulee ryhtyä tarpeellisiin toimiin Vuosangan purotaimenjokien ja -purojen sekä niiden yläpuolisten latvavesien ja lähteiden luonnontilaisuuden varmistamiseksi.

Yhdistys ehdottaa, että Suunnitelman sivulla 137 (11.2.8 Vesistöjen kunnostus, Nykykäytännön mukaiset toimenpiteet) käsitellään järvikunnostuksissa toteutettava vedenpinnan nosto myös niissä tapauksissa, joissa nostolla palautetaan aikaisemmin laskettu vedenpinnan taso ennalleen.

Vuosangassa ammutaan Suunnitelman sivulla 138 tarkoitetun kaltaisia luonnontilaisia "alkulähteitä" tykistöillä ja muilla raskailla aseilla. Purojen ja pienten jokien kunnostustarve saattaa olla Vuosangassa toistaiseksi yllättävän vähäinen, mutta vesien luonnontilaisuuden vaarantuminen on ammuttaessa aina ja lisääntyvästi uhkana.

Yhdistys ehdottaa, että Suunnitelman sivulla 140 (11.2.8 Vesistöjen kunnostus, Ehdotukset lisätoimenpiteiksi) otetaan huomioon Vuosangan sisällyttäminen kokeiluun kainuulaisena purokunnostusten kohteena. Erityisesti Salmispuro- ja -joki, Lauttajoki ja muutamat pienet niiden vesistöihin laskevat pikkupurot ovat Yhdistyksen huolen aiheita. Metsälain erityisen arvokkaisiin luontotyyppisiin lukeutuvien Vuosangan jäljellä olevien purovarsimetsien säilyminen tulee turvata.

Vuosangan vedet ja kaavoitus

Suunnitelman sivulla 119 on todettu teollisuuden sijainnin ohjauksen kaavoituksen avulla olevan keskeinen ohjauskeino. Saman täytyy koskea muutakin merkittävää toimeliaisuutta. Yhdistys esittää, että puolustusvoimien toiminta Vuosangassa katsotaan teollisuudeksi, ellei paremmin toimintaa kuvaavaa luokitusta voida tehdä. Toiminta on teollisuusmittakaavaista eikä sen päästövaikutuksia tunneta riittävästi. Suunnitelmassa ei ole esitetty muutakaan toimialaa, johon puolustusvoimien toiminta luontevasti sijoittuisi. Kainuun maakuntakaavassa se on sisällytetty nimikkeeseen "muu elinkeinoelämä" alle.

Samalla sivulla 119 (Ehdotukset ohjauskeinojen kehittämiseksi) on todettu, että kaavoituksessa tulee huomioida sekä pohjavesien suojeleminen että herkäät vesistöalueet. Vuosangan pohjavedet on esitetty Kainuun maakuntakaavassa, mutta niiden suojeleminen ei ole siinä Vuosangan osalta huomioitu. Vuosangan herkkää vesistöaluetta ei Kainuun maakuntakaavassa ole mitenkään huomioitu.

Yhdistys esittää Suunnitelman kohtaan (11.3.4, Toimenpideyhdistelmien muut vaikutukset) sivulla 156, että yhdyskuntarakenteeseen vaikuttamista on syytä arvioida Vuosangan osalta jo ensimmäisellä hoitokaudella ja siinäkin viivyttämättä. Onhan yhdyskuntarakenne tavattoman hitaasti käännettävissä järkevämmäksi, jos huonojen ratkaisujen toteuttaminen ehditään aloittamaan. Kainuun maakuntakaavan hyväksymisestä tekemässään valituksessa on Yhdistys nostanut esille vaihtoehtona Kainuun Prikaatin lähiharjoitusalueen laajentamisen Vuosangan korvaajaksi. Sen tai muun vaihtoehdon toteutumisella olisi luonnollisesti välittömät ja kauaskantoiset vaikutukset Vuosangan vesien tulevaisuuteen. Kainuun 1. vaihemaakuntakaavassa tullaan tarkastelemaan yhtenä vaihtoehtona puolustusvoimien toiminnan lopettaminen Vuosangassa. Lopettamista puoltavat muun muassa tarve eheyttää yhdyskuntarakennetta ja vähentää tehokkaasti ilmastonmuutoksen haittoja.

Kainuun maakuntakaava on vahvistettavana. Sen vaikutusten arviointi on tehty kelvottomasti. Asiakokonaisuus "puolustusvoimien harjoitus- ja ampuma-alue toiminta Kainuussa" ja sen mukana Vuosangan ongelmat on jätetty maakuntakaavasta 1. vaihemaakuntakaavaan. Kainuun maakuntasuunnitelmassa ja Kainuun maakuntaohjelmassa ei ole Vuosangasta mainittu mitään.

Viimeisenä, toistaiseksi tekstiä vailla olevana kohtana Ohjelman osassa 1 sivulla 82 (8.13.4 Maankäytön suunnittelu) on "*Pienvesistöjen huomiointi maankäytön ohjauksessa*". Vuosanka ja Kainuun maakuntakaava ovat asiassa oivallinen tarkastelun kohde.

Suunnitelman sivulla 158 (Kuva 11.4.1. Pintavesien tilatavoitteen saavuttaminen Oulujoen - Iijoen vesienhoitoalueella.) tulee esittää Vuosanka vähintään vaaleanpunaisella värillä "*2015 lisätoimenpitein*", ellei sitä katsota voitavan esittää punaisella hätävärillä. Kyseessä on Euroopan Union lampirikkain topografialtaan erityisen tyyppinen alue, joka on välittömästi uhattuna. Kartassa on esitetty Vuosangan Sutisenjärvi-Kivijärvi -reitti kohteena, jonka tulevaisuus on turvattu nykytoimenpitein. Vaikka sekin tulee Yhdistyksen mielestä edellä esitetyn perusteella arvioida uudelleen, on varsinainen Vuosangan vesien ongelma-alue siitä itäänpäin.

Muuta

Suunnitelman sivulla 59 (Kuva 6.1.3. Pohjavesialueille sijoittunut teollisuus ja yritystoiminta Oulujoen - Iijoen vesienhoitoalueella (VAHTI 03/2008)) näyttäisi Paltaniemen lentokenttää (ehkä muitakin lentokenttiä?) osoittava väri olevan virheellinen.

Ylä-Vieksillä 21.4.2009

Kunnioittaen,

Ylä-Vieksin kyläyhdistys ry

Eeva Kyllönen
puheenjohtaja

Timo Niskanen
varapuheenjohtaja

Pekka Pääkkönen
hallituksen jäsen

Liite1_raakku_210409.pdf